

מנחות מב

משה שווערד

1. שו"ע או"ח סימן ח

(ז) צריך להפריד חוטי הציצית זה מזה:

• תוספות על מנחות דף לט/ב

או גדיל או פתיל. למאי דפרישית לעיל דמפתיל שמעינן דבעי ב' חוטין תכלת קשיא דהכא דרשינן ליה לאו גדיל או פתיל וי"ל דהא נמי שמעת מינה כיון דבחד פרשה כתיב גדיל ובאידיך כתיב פתיל ומיהו קשה דפתיל מציצית נפקא דדרשינן לקמן (דף מב.) אין ציצית אלא ענף ויש לומר דאיצטריך ציצית לאשמועינן דלאחר עשייתן צריך לפרוד כדאיתא לקמן ובספרי דריש ועשו להם ציצית שומע אני יעשה כולה גדילים ת"ל ציצית הא כיצד כדי שתהא גדיל יוצאת מן הכנף וציצית מן הגדיל והא ברייתא קשיא לרבה בר בר חנה וקשה נמי לרב דדריש ליה הכא מפתיל והתם דריש ליה מציצית:

• איזהו מקומן מסכת מנחות דף מב עמוד א

הדברי חמודות (אות ל"ה) הביא בשם העיטור דעיקר הקפידא כשיש תכלת להפרידו מן הלבן, ויפה לעשות זכר לתכלת. ובהגהות הרד"ל כתב שאין לשון הגמ' מורה כדבריו, וגם בכל הפוסקים לא הוזכר מזה, אלא זה מעיקר מצות הציצית. ודלא כמג"א שכתב שלא לחוש להפרידן אם יתבטל מתפילת הציבור.

• מגן אברהם על או"ח סימן ח

(י) צריך. כתב ב"ה בעידן תכלת קאמר להפריד תכלת מצד א' ולבן מצד א' ויפה לדקדק ולעשות זכר לתכלת ע"כ וא"כ אם נשתהא לבא לב"ה ובעוד שיפריד הציצית יתבטל מלהתפלל עם הצבור א"צ לדקדק בזה:

• משנה ברורה על או"ח סימן ח

(יח) זה מזה - כל חוט בפני עצמו שלא יהיו מסובכין אחד בחבירו. ואם נשתהא לבוא לבהכ"נ ועי"ז יתבטל מלהתפלל בציבור כתב המ"א דאין צריך לדקדק בזה ועיין בביאור הלכה. כתב האר"י ציצת ר"ת "צדיק" יפריד "ציציותיו" תמיד:

• ביאור הלכה על או"ח סימן ח

צריך להפריד וכו' - עיין במ"ב במה שכתבנו דאם נשתהא וכו' וטעם המ"א הוא דהיום אין זה רק זכר לזמן התכלת שהיה צריך אז מדינא להפריד התכלת מן הלבן ועיין ביאור הגר"א שמשגיג ע"ז ודעתו דגם היום צריך מן הדין להפריד כל חוט זה מזה ואח"כ מצאתי בע"ת שכתב ג"כ כהגר"א וא"כ לדבריהם אפשר דאם חוטי הציצית מסובכין אחד בחבירו אין לברך עליהן או אפשר דלא גרע מגרדומי ציצית וצ"ע עכ"פ לכתחילה בודאי החיוב להפרידן אם הם מסובכין קודם שיברך עליהן:

• חזון איש [או"ח סימן ג אות ט]

מ"ב א' וצריך נפרידה כגופיה דאחמאי, נה צא נומר דלריך לקמן החוטין דזה חינו מוסר עקף חנח דהסר מנין החוטין ומעכב דיעבד כדאמר סוכה י"ה צ', חנח צא נומר שגא יכיו החוטין יסיבכין וכמו ספי' אחרונים צה"ה סי' ה' ס"ז וכיונו כגופיה דאחמאי דאמר, ונראה דחינו מעכב דיעבד וחינו חנח נוי דמנוח, יכש"כ שחינו פוסג' אס צשעת קשירה היו מסובכין, ונראה דאף חס היי קשורין צעניצב צשעת קשירתן צענית ניה לן צה וכן

2. שו"ע או"ח סימן יא

(טו) י"א שצריך לדקדק שיתלה הציציות לאורך הטלית, דבעינן שתהא נוטפת על הקרן (פי' תלוי על הקרן), ואם היה ברחבו לא היה נוטף, שהרי כלפי קרקע היה תלוי. י"א שאין לתת שום בגד בנקבי הטלית שמכניסים בה הציציות, ויש מתירין, וכן נהגו:

• יד בנימין

האדם קומתו מראש לרגלו). והיינו שאם יתלה למטה לצד הארץ לא יהי נוטף על הכנף שהרי כלפי קרקע הוא תלוי, ופי' דלינא היינו אחר שקושר עכ"פ קשר הראשון צריך שיהא נוטף על הכנף וזה דוקא אם תולה לצד הכנף דאז שפיר נוטף הציציות אחר קשר העליון על הכנף אבל אם יתלה לצד הקרקע נמצא דמהקשר העליון אינו נוטף כלל על הקרן אלא הכל הוא מתחת לקרן, ונאמת מצוה כן צנוק"י	ו"ל "נוטפת פרש"י שלא יקשור הציציות למטה צד הכנף אלא מן הצד צעי' שתהא עומדת בגוף הכנף" כו' ע"כ. וזה נראה גם כוונת השטמ"ק אות ה' ו"ל "שתהא נוטפת על הקרן שיהא תולה ומכה על הקרן ולפיכך לא יקשור הציציות למטה ממש שא"כ לא יהי נוטפת על הקרן אלא קושר צד העליון" כו', ור"ל שיתלה ויקשור הציציות צד הכנף ולא למטה צד הארץ וכדנתבאר.
--	--

• משנה ברורה על או"ח סימן יא

(עג) דבעינן וכו' - היינו בין בשעת התליה או אח"כ אם נשטפו לצד מטה (מט) יחזירם וכו' לכתחילה אבל (נ) בדיעבד אין קפידא בזה אך עכ"פ יזהר מאוד שלא יהיו הציציות תלויים באלכסון על קרן זווית מפני שהוא מנהג הקראי"ם שעושין כן ואם תלויים מצוה להחזירם למקומן:

• ערוך השולחן סימן יא - אות יט

אין לתלות הציציות למטה לצד הארץ אלא על צד הכנף, שנאמר, "על כנפי בגדיהם" - שתהא נוטפת על הקרן (וזהו כוונת השולחן ערוך בסעיף ט"ו). ולכן נכון כשקושר הקשר העליון - יקשרנה מדובק לצד הכנף, כדי שתחזיק שם ולא תפול למטה. ואף שעל ידי זה נתכוון מעט הכנף, ולא יהיה בו אורך קשר אגודל - לית לן בה, דכיוון לאו כלום הוא, כיון שבהתפשטותו יש השיעור, דאולינא אחרי ההתפשטות. וכן להיפך כשהוא למעלה משלוש גודלין - פסול אף על פי שכיווצו ואין בו שלוש גודלין, אך כיון שבהתפשטותו יש פסולין. ...

3. חידושי בתרא

תשיב) מב. חזיית רב סמא לקרניה דגלימיה דרבינא דסתר ובצר ממלא קשר גודל, א"ל לא סבר לה מר להא דר' יעקב, א"ל בשעת עשיית איתמר. יש מקשים דצ"ע תטעם בזה, דאמאי לא נאמר שיעור גמי אח"כ, והלא אף אי איכא דין גרדומין, אין זה משום דעיקר השיעור נאמר רק בשעת עשייה, כ"א דזהו גופא השעור, ועולין בתורת החוטין שהיו מקודם, ולכאורה מבואר מזה דהדין קשר גודל הוי דינא בהטלת הציציות, ולא שייך כלל להיאך שהציציות תהא מונחת, וצ"ע. והנה יש דמדייקים ברמב"ם פ"א דציציות הי"ח שהביא הלכה זו דבשעת עשייה בהלכות גרדומי, ורואין מכאן ששייך דין גרדומים גם בהבגד (והיינו דזהו גופא השעור של הבגד ועולין בתורת הבגד שהיה מקודם). ועוד י"ל דהא דבעינן הרחק דקשר אגודל ולא יותר מד' אצבעות הוא משום דדרשינן "ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם", ופחות מקשר אגודל נידון כעל שפת הבגד ולא על כנפו, ויותר מד' משפת הבגד לאו שמיא כנף אלא גוף הבגד. וכיון שהתורה הקפידה בהטלה בכנף רק בשעת עשייה כדכתיב "ועשו להם כו' על כנפי בגדיהם", אין לך הקפדה אלא בשעת עשייה, והיינו בשעת תלייתה בבגד ולא אחריה.

4. רבינו גרשום על מנחות דף מב/א

חד מיניהו. מבני א"י עדיף כתרי מינן דאירא דא"י מחכים. משום ב) הוא רבינא:

5. חידושי בתרא

תשיג) מב. אר"י קסבר ר"ח כל מצוה שכשירה בעכו"ם בישראל אין צריך לברך, כל מצוה שפסולה בעכו"ם, בישראל צריך לברך. יש מפרשים דבפשטות הביאור הוא דאם העשייה כשרה בעכו"ם, בע"כ דלא נאמרו דינים בעשייה וע"כ אינו טעון ברכה בעשייה, ומשא"כ אי נכרי פסול יש דינים בעשייה וצריך הישראל לברך, ורק דיעוין בפרש"י והתוס' דכתבו דהטעם הוא משום נוסח הברכה, דלא יכול לומר קדשנו או וצונו, ולכאורה איכא נפ"מ בזה דלפי משנ"ת לאו דוקא נכרי ואף אי איכא שאר פסולים בעשייה צריך ברכה, אכן לדבריהם תלוי דוקא בנכרי, דאי נכרי פסול שייך לומר קדשנו, אבל בשאר פסולים ל"ש זה.

6. תוספות מסכת מנחות דף מב עמוד א ד"ה מנין לציצית

מנין לציצית בעובד כוכבים שהיא פסולה - משמע הא אשה כשירה ולא אמר כל שאינו בלבישה אינו בעשייה דהא לא כתיב בגופה לבישה אלא בכלאים ומילתא אחריתי היא וגבי תפילין דרשי כי האי גוונא.

• תוספות על גיטין דף מה/ב

כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה. מכאן אומר ר"ת דאין אשה אוגדת לולב ועושה ציצית כיון דלא מיפקדה ואין נראה דהא מדפסלינן בריש התכלת (מנחות דף מב.) ציצית בעובד כוכבים דדריש

בני ישראל ועשו ולא בעובדי כוכבים מכלל דאשה כשרה ואמרינן נמי סוכת גב"ך כשרה בפ"ק דסוכה (דף ח:) ודוקא בס"ת ותפילין ומזוזות דכתיב וקשרתם וכתבתם דרשינן הכי:

• שו"ע או"ח סימן יד

(א) ציצית שעשאן א"י פסול, דכתיב: דבר אל בני ישראל (במדבר טו, לח) לאפוקי א"י, והאשה כשרה לעשות: הגה - ויש מחמירים להצריך אנשים שיעשו אותן, וטוב לעשות כן לכתחלה.

• משנה ברורה על או"ח סימן יד

(ב) להצריך אנשים - ואפילו (ד) עומד על גבן לא מהני משום דהא דכתיב בני ישראל ועשו משמע גם למעט בנות ישראל:

7. תוספות מסכת סוכה דף מז עמוד א

העושה סוכה לעצמו מברך שהחיינו - צריך לפרש טעם מאי שנא דיש מצות שתקינו לברך שהחיינו ויש מצות שלא תקינו בעשיית סוכה ולולב תקינו כדאשכחן הכא ובעשיית ציצית ותפילין לא תקינו כדמוכח פרק התכלת (ג"ז שם) דמפרש ר' יוחנן מאי מברך אתפילין של יד ותפילין של ראש ואילו לעשות תפילין לא מברך דלא חשיב ליה וכמו כן יש לדקדק דשהחיינו נמי לא מברך מדלא חשיב לה וכן אפדיון הבן מברך שהחיינו כדאיתא בסוף פרק ערבי פסחים (פסחים דף קכא:) ואילו אמילה לא מברך מדלא חשיב בפ' התכלת (מנחות שם) ובסוף ר"א דמילה (שבת דף קלז:) בהדי ברכות של מילה וכן אקריאת מגילה מברך שהחיינו כדאיתא בריש הקורא את המגילה עומד (מגילה דף כא:) ואילו אקריאת הלל לא מברך [1] ונראה דמצוה שיש עליה שמחה תקנו שהחיינו ודאמרינן בהרואה (ברכות דף נד.) דמברך על כלים חדשים כתב רב שרירא גאון דלא סמכינן עלה דמסקינן [2] בפרק בכל מערבין (עירובין ד' מ:) דבעינן מידי דאתי מזמן לזמן וקשה מפדיון הבן.

8. שאלתות דרב אחאי גאון - סימן קסט

[א] שאלתא דמחייבין דבית ישראל למעבד מטללתא ומיתב בה שבעה יומי דכתיב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים וכתוב בסוכות תשב שבעת ימים ...

• **הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבועות דף כה עמוד א**

מצוה בעשיית סוכה

רש"י ד"ה הנדרים, קונם סוכה שאני עושה. תמוה טובא דהו"ל שנדר שלא לישב בסוכה, ומ"ש נדר בדבר מצוה על עשיית סוכה, ועל סוכה מ"ו. אך ידוע מש"כ רש"י במכות ח'. על מ"ש שם אם מצא חטוב וכו'. ופירש"י שם שיש מצוה בעשיית הסוכה. ויעויין בהעמק שאלה שכתב שאף שיוצא גם בסוכת גנב"ך (סוכה ח' ב) הרי שאין עשיית הסוכה אלא הכשר מצוה, ואם יש לו סוכת גנב"ך יוצא בזה אף שלא עשה סוכה, מ"מ י"ל שכל זמן שאי"ל סוכה עדיין הרי עשיית הסוכה נחשבת מצוה מדאפקה רחמנא בלשון תעשה לך...

• **העמק שאלה על שאילתות דרב אחאי גאון סימן קסט - אות א**

... אבל רבינו למאי הביא מצות עשיה בסוכה בפני עצמה וישיבה בפני עצמה: **אלא נראה ללמוד מלשון רבינו. דאף על גב דעיקר מצות סוכה הוא הישיבה. והעשיה אינה אלא הכנה. מכ"מ יש בה מצוה באשר הכנה זו כתיבא בתורה וחשובה משאר הכנות דמצות שאינן כתובין בתורה. ואינו דומה עשית סוכה וכתובת תו"מ דכתיב וכתבתם ושמירת מצת מצוה דכתיב ושמרתם את המצות והכנה דשבת וכדומה. לאגידת לולב ותקון שופר וכדומה שלא נזכר בהו שום הכנה אלא גוף המצוה. ...**

ונראה דיש מכ"מ נ"מ בדין בין הכנה הכתובה בתורה לאינה כתובה בתורה. דהנה ידוע הכלל מצוה בו יותר מבשלוחו לא בגוף מ"ע בלבד אלא אפי' בהכנה דמצוה כדאי' פ' כ"כ בהכנה דשבת שאינו אלא הכנה למצות עונג שבת... ונראה דמצוה בו יותר מבשלוחו דבהכנה אינו אלא הכנה המפורשת בתורה כמו הכנה דשבת דכתיב והכינו את אשר יביאו וגו'...

וכ"ת א"כ אמאי מפרש הגמ' הא דתנן סוכה שאני עושה לענין ישיבה כמש"כ לעיל לדעת התוספות דילמא עשי' ממש קאמר. **הל"ק דא"כ אפי' שבועה ג"כ חל ע"ז שלא זה נקרא נשבע לבטל אה"מ אחר שאין עשי' עיקר המצוה** וכמש"כ הר"ן בנדרים ד"ח א' ד"ה הא קמ"ל דכל שלא כתיב בפ' השבועה חל עליו. ה"נ לענין מצוה בו יותר מבשלוחו ודאי חל השבועה שאין זה מפורש במקרא. ואין להקשות מנל באמת דמי שאומר סוכה שאני עושה דמכין שאינו יושב ואין שבועה חל עליו. דילמא שאני עושה כמשמעו ושבועתו קיימת. הא ל"ק דגם בלא דברי אלה ק' הכי. וצ"ל דהטעם דאזלינן בנדרים ושבועות בלשון ב"א ומסתמא מכין על הישיבה ג"כ. וב"א קוראין כך לישיבת סוכה כלישנא דקרא:

9. דף על הדף מסכת מנחות דף מב עמוד א

בגמ': ר' יוחנן אמר המול ימול - המל ימול.

הנה כתיב (בראשית י"ז כ"ו): בעצם היום הזה נמול אברהם וגו', ואיתא במדרש (בר"ר מ"ט ב') כתיב סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם, איזה סוד זו מילה וכו', אמר לפניו ומי ימול אותי, אמר אתה בעצמך וכו' עיין שם. האמרי אמת מגור צ"ל אמר הפירוש ששאל אברהם אבינו ע"ה ומי ימול אותי, הא צריך שהמהל יהיה מהול כמו שכתוב (לעיל י"ז י"ב) המול ימול, ודרשו חז"ל בגמ' כאן וכן"ל המל ימול, ואמר לו הקדוש ברוך הוא אתה בעצמך, והוה כמו גיטו וידו באין כאחד (קידושין כ"ג ב), כי בשעה שמל עצמו הוא מהול. ושאל אותו בנו צ"ל הבית ישראל הרי אצל אברהם אבינו ע"ה לא היתה פריעה (עי' יבמות ע"א ב), ואם כן אינו נקרא מהול כדי שיוכל למול את עצמו, ותירץ לו האמרי אמת צ"ל שכיון שלא נצטווה על הפריעה, שוב הוי לדידיה כגיטו וידו באין באחד במילה לבדה ע"כ.

=====

11. איזהו מקומן מסכת מנחות דף מב עמוד ב

ד"ה ואילו - ופ' הרואה ירושלמי מצריך לברך אעשיית ציצית וכו' - במרדכי (סי' תקמ"ט) הביא דבה"ג פסק נמי דמברך על עשיית עפ"י הירושלמי הנ"ל, והמרדכי עצמו פליג. והגר"א הגיה בדברי הירושלמי - עי' יפ"ע (בגמ').

12. רמב"ם יד החזקה הלכות ברכות פרק יא

(ח) כל מצוה שעשייתה היא גמר חיובה מברך בשעת עשייתה וכל מצוה שיש אחר עשייתה צווי אחר אינו מברך אלא בשעה שעושה הצווי האחרון כיצד העושה סוכה או לולב או שופר או ציצית או תפילין או מזוזה אינו מברך בשעת עשייתה אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות סוכה או לולב או לכתוב תפילין מפני שיש אחר עשייתו צווי אחר ואימתי מברך בשעה שישב בסוכה או כשינענע הלולב או כשישמע קול השופר או כשיתעטף בציצית ובשעת תפילין ובשעת קביעת מזוזה אבל אם עשה מעקה מברך בשעת עשייתה אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות מעקה וכן כל כיוצא בזה:

(ט) כל מצוה שהיא מזמן לזמן כגון שופר וסוכה ולולב ומקרא מגילה ונר חנוכה וכן כל מצוה ומצוה שהיא קניין לו כגון ציצית ותפילין ומזוזה ומעקה וכן מצוה שאינה תדירה ואינה מצוייה בכל עת שהרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן כגון מילת בנו ופדיון הבן מברך עליה בשעת עשייתה שהחיינו ואם לא בירך על סוכה ולולב וכיוצא בהם שהחיינו בשעת עשייתה מברך עליהן שהחיינו בשעה שיצא ידי חובתו בהן וכן כל כיוצא בהן:

13. ספר תוספת ברכה דברים א:טו

SEE ADDENDUM

14. איזהו מקומן מסכת מנחות דף מב עמוד ב

ומר סבר חובת גברא הוא - כלומר כיון דעד שעת עיטוף לא נגמר מצותה אינו מברך עד שיתעטף. וצ"ע מאי שנא ממזוזה דמברך בשעה שקובעה כמש"כ הרמב"ם (מזוזה ה. ו.), והלא חובת הדר היא ולא יברך אלא בשעה שמתחיל לדור בדירה, ותירץ המג"א (סי' יט. א.) דמזוזה סתמא דמילתא קובעה בשעה שדר בה ולכן מברך על שעת עשייתה, אבל הטלית סתמא דמילתא תולה בה הציצית קודם הלבשה, עי"ש מש"כ לחדש מכח זה. וראה אבי עזרי (ציצית ג. ח.) מה שביאר בסברא זו.

ולכאורה יש לישב עוד עפ"י הגדרת רא"ל מאלין ח"א סי' י"ח [הבאנו דבריו לקמן מד. בתוד"ה טלית שאולה], דמזוזה חובת הדר אין הכוונה שהוא דין בגברא גרידא, דודאי עיקר החיוב הוא על הבית רק דתנאי וגדר לחיוב הוא שיהא הגברא דר בו, ולפי"ז מחזור שפיר דהברכה הוי בשעה שקובעה בבית.

15. תוספות מסכת מנחות דף מב עמוד ב

הקוצים כו' - [1] פירש בקונטרס משום תעשה ולא מן העשוי [2] ולי נראה דמה דעביד אחר כך היינו העשייה דאמר רב גופיה תלאן ואחר כך פסק ראשי חוטין שלהן כשר דזו היא עשייתן וכן פרק קמא דסוכה (דף יא.) גבי הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת דקציצתן זו היא עשייתן אלא טעמא משום דבעינן תלייה לשמה והא דתנן פרק קמא דסוכה (דף ט.) סוכה הישנה בית הלל מכשירין ופריך בגמ' ובית הלל לית להו דרב יהודה אמר רב עשאה מן הקוצים וכו' כי אמריתה קמיה דשמואל אמר אף מן הסיסין פסולה אלמא בעינן טוייה לשמה הכא נמי בעינן עשייה לשמה לפי אותה גירסא אדשמואל פריך ולא מרב ומרב נמי מצי למפרך.

איזהו מקומן מסכת מנחות דף מב עמוד ב

עשאן מן הקוצים ומן הנימין ומן הגרדין פסולה:

א [מחלוקת ראשונים מהו קוצים וכו', וטעם הפסול: רש"י כאן ובסוכה ט. מפרש דהן חוטין שנשתיירו בבגד ותלויין בו, וכן מפרשים תוס', וטעם הפסול: [1] או משום חסרון עשייה לשמה [2] או משום תעשה ולמ"ה - עי' תוס'. ולפי"ז פלוגתא רב ושמואל היא בטויה גרידא אם צריך לשמה, אבל תלית הציצית בבגד לכו"ע הוי עשייה המצרכת לשמה. וראה בקר"א שביאר פלוגתתם לשיטתם אי ציצית חובת גברא או חובת מנא. [3] אבל הרמב"ם (ציצית א. יא.) פירש דקוצים היינו צמר הנאחז בקוצים כשהצאן רובצים ביניהם, ונימין היינו הנתלשין מן הבהמה, וגרדין הוא שיורי שתי

הכונה שצריך האדם לכוין לזה כמו במצות צריכות כונה אלא דבעינן שיהא הדבר מיוחד לזה כמו בגט בעינן שיהא השטר מיוחד ועומד לגירוש האשה הזאת וגז"כ הוא הדין הזה צ"ל דוקא בשעת כתיבה ולא אח"כ דאין הקדש לגט וכן בציצית בעינן שיהיו החוטין מיוחדין ועומדין למצות ציצית והיחוד הזה צריך לעשותו דוקא בשעת טויה וצביעה אבל בקדשים משעה שהקדישן לקרבן הרי הן מיוחדין ועומדין לקרבן וע"כ לא בעינן מחשבת האדם בשעת העבודה דממילא הן עומדין לשמן אבל אם חשב בפירוש שלא לשמן בזה עקר אותן מיוחדן הקודם ושוב אין עומדין לשמן ופסולין משום חסרון לשמן כמו בציצית וא"כ הא דמיפסלי בחשב לשמן ושלא לשמן אין הטעם משום דמחשבת שלא לשמן פוסלת בהן אלא דמחשבת לשמן כה"ג אינה כראוי דבעינן שיהא הדבר מיוחד רק לשם זה בלבד ולא לשני דברים ושפיר יש ללמוד ציצית מקדשים...

(ה) ובריש זבחים ונדבה מי שרי לשנויי בה פירש"י הא אמרינן בפ"ב אסור לחשב בקדשים וילפינן מקרא דלא יחשב ומבואר מדברי רש"י דקרא דלא יחשב קאי גם על מחשבת שלא לשמה אבל בריש מנחות לא פירש"י משום קרא דלא יחשב עיין שם ונראה לפי פירושו במנחות דקרא דלא יחשב לא קאי רק אמחשבת חוץ לזמנו וחוץ למקומו ולא על שלא לשמה וכן נראה מדברי הרמב"ן בסוף ספר המצות עיין שם ואפשר דזה תלוי בשני הפירושים הנ"ל דאי נימא דפסול שלא לשמה משום דהויא מחשבה הפוסלת כמו מחשבת פיגול שפיר הוי בכלל קרא דלא יחשב אבל אם נאמר דאין הפסול אלא משום חסרון לשמה ולא משום דפוסל במחשבתו י"ל דאינו נכלל בקרא דלא יחשב דקרא לא איירי אלא היכא שפוסל במחשבתו אבל במחשב שלא לשמה אין המחשבה פוסלת מצד עצמה אלא דע"י עקירתו מסתמא ממילא מיפסל משום חסרון לשמה.

(ו) אבל נראה ראייה לפירוש תוס' מס"פ ב"ש אר"י תנאי ב"ד היה אתנו ב"ד דלא לימא לשמו כי היכא דלא לימא שלא לשמו שאין המחשבה הולכת אלא אחר העובד ופירש"י הילכך אי הוה אמר שלא לשמו אף על גב דבעלים אמרי לשמו לאו מידי הוא דלאו בדידהו תליא מילתא דכתיב המקריב אותו לא יחשב עכ"ל ובגמרא שם מתניתין דלא כהאי תנא דתניא רב"צ אומר שמעתי שהבעלים מפגלין ומבואר מזה דלר"א בר' צדוק אם יאמר הכהן שלא לשמה והבעלים יאמרו לשמה כשר ובשלמא אי נימא דפסול שלא לשמה הוא משום חסרון לשמה והא דמיפסל במחשב לשמה ושלא לשמה ג"כ הטעם משום דאין כאן מחשבת לשמה בשלימות שפיר י"ל דהיכא דאיכא מחשבה שלמה מצד הבעלי' סגי בהכי אף על גב דהכהן אומר שלא לשמה לא מיפסל בהכי דמחשבת שלא לשמה אינה מחשבה הפוסלת אבל אם נאמר דלא בעינן כלל מחשבת לשמה בקדשים אלא דמחשבת שלא לשמה פוסלת כמו מחשבת פיגול א"כ כיון שהכהן מחשב שלא לשמה מאי מהני מה שהבעלים יחשבו לשמה ומוכרח מזה כפירוש תוס' דהא דסתמא כשר בקדשים משום דסתמא הוי לשמה מאליו ולא כפירוש מו"ר ז"ל דלא בעינן לשמה כלל.

(ז) אמנם נראה ראייה גם לפירוש של מו"ר ז"ל מריש זבחים דרבא רמי גט אקדשים ומשני סתם אשה לאו לגירושין קיימא אבל אי הו"א סתם אשה לגירושין קיימא היה כשר סתמא בגט וקשה דהא בגט בעינן שני דברים לשם גירושין ולשם האשה הזאת וא"כ הא דסתם אשה לגירושין קיימא לא מהני אלא לענין מחשבת לשם גירושין אבל איך יועיל סתמא לענין מחשבת לשם האשה הזאת דהא אי נימא סתם אשה לגירושין קיימא א"כ כל הנשים שבעולם סתמו לגירושין קיימי.

(ח) אבל לפי מו"ר ז"ל דבקדשים כיון דסתמן לשמה קיימי אין צורך כלל למחשבת לשמה וקרא דכתיב ושחט לחטאת אין הכונה שתהא לשם חטאת אלא לאפוקי שלא יחשוב שלא לשמה וה"נ בגט דכתיב וכתב לה הוה מפרשינן לקרא לאפוקי שלא יחשוב שלא לשמה דמחשבת שלא לשמה פוסלת בגט כמו בקדשים אבל כיון דסתם אשה לאו לגירושין קיימא אנו מפרשינן קרא כפשטיה שצריך לחשוב לשמה אבל לפירוש תוס' דגם בקדשים בעינן לשמן והא דסתמא כשר משום דהוי ממילא לשמן א"כ בגט מאי מהני סתמא לענין מחשבת לשם האשה הזאת וצ"ע.

18. תוספות מסכת מנחות דף מב עמוד ב

ואין ניקחים אלא מן המומחה - שיש ריעותא שמא הוא צבעם ואינו בקי אבל אם נמצאו כשוק רוב מצויין אצל תכלת מומחין הן ולכך מכשירין המוצא חוטי תכלת פ' המוצא תפילין (עירובין צו:) וכה"ג אמר בחולין גבי שחיטה (דף יב.).

19. תוספות מסכת מנחות דף מב עמוד ב

תפילין יש להן בדיקה - פי' בקונט' בחסירות ויתרות ואפי' הכי אין נקחין אלא מן המומחה לעבדן לשמן אבל ספרים ומזוזות לא בעי עיבוד לשמן וכן פי' ה"ר משה בר מיימון דמזוזה לא בעיא לשמה ולא פירש מנא ליה ושמה מהכא וקשה דפ' הניזקין (גיטין דף נד:) משמע דספר...

• דף על הדף מסכת מנחות דף מב עמוד ב

בגמ': תפילין יש להם בדיקה וכו'. ובתוס' (ד"ה תפילין וכו') כתבו: וכן פי' הר' משה בן מיימון דמזוזה לא בעיא לשמה. ולא פירש מנא לי' ע"כ. הנה כבר נשאל הרמב"ם גופיה מחכמי לוני"ל מנא ליה, כמבואר בתשובותיו סי' כ"ה, ובתשובותיו הנדפסות ע"י חברת מקיצי נרדמים בירושלים שנת תרצ"ד הוא בסי' קכ"ט, ותשובתו להם היתה בזה הלשון, לפי שעצמו של ס"ת ועצמן של תפילין הם המצוה כו', ועצמה של המזוזה אינה המצוה, ולא תחשוב מצוה אלא מפני שהבית חייב, ואם אין בית אין מזוזה, אבל ס"ת ותפילין חובת הגוף התדירה עכ"ל. וע' בארצות החיים ה' ציצית סי' י"א ס"א.

וכתב באור הישר (כאן): והנה מלשון תשובת הרמב"ם משמע שכל דינו הוא מסברא, אבל התוס' שלא ראו תשובתו כנ"ל, הבינו שיש להרמב"ם מקור לדבריו מספרי תנאים ואמוראים כמו בכל המקומות, ומשו"ה דרשו מקורו, וסיימו ושמה מהכא, ואפשר דשניהם צדקו יחדיו, דמקורו מהכא, ומשום דהכא גופה צריך הבנה מדוע חלקו דין תפילין ממזוזה, ועל זה כתב הרמב"ם טעם הדברים, ובכ"ז טען שם הכ"מ שלא מצינו כן בדברי רז"ל חילוק ביניהם, ולא הביא שם לדברי התוס' שהראו מקורו מהכא, ולא לדברי רש"י דפסק כהרמב"ם, וע"ש בהגהות מיימוניות.

והנה זה עתה יצא לאור ספרו של הגאון מהר"ח ז"ל מבריסק על הרמב"ם, והראה מקור לדעת הרמב"ם מירושלמי יומא (פ"ג ה"ו) דהתם תניא עור שעובדו לשם קמיע מותר לכתוב עליו מזוזה ורשב"ג אוסר ע"ש, ולא הזכיר לדברי התוס' דהכא ע"ש.

אולם לפמש"כ התוס' דמסוגיאין הוא סיעתא לדעת רש"י ורמב"ם דתפילין בעי עיבוד לשמה ומזוזה לא בעי עיבוד לשמה, א"כ תקשה מהכא על שיטת הרמב"ם לגיטין נ"ד ע"ב כמובא בר"ן שם, דתפילין כמזוזה ושניהם אינם צריכים עיבוד לשמן, וראייתו מסוגיא דלעיל ל"ב ע"א, והמעין בחידושי הרמב"ם גופיה יראה דהי"ל גרסא אחרת בש"ס שם, ועכ"פ מהכא תקשה על שיטתו. ע"כ.

בסדר הדורות (במפתחות שבסוף חלק א') מציין שרק ב' פעמים נזכר הרמב"ם בתוספות בש"ס, חדא כאן, והשני בברכות (דף מ"ד ע"א).

20. רש"י על מנחות דף מג/א

מאי אין לה בדיקה דקאמר נמי אטעימה – [1] אין אדם יכול לבדוק הצמר אם לשם תכלת נצבע אם לטעימה לשם ניסיון ואמרו לעיל דטעימה פסולה [2] ל"א אטעימה וה"ק אין בודקין יורה של תכלת בטעימה שלא יפסל כל היורה אלא שקיל בביעתא כדמפרש לעיל:

=====

ושפטתם צדק (א' ט"ז)

בתלמוד כתובות (ק"ו א') אמרו, דלשון זה מורה מצות עשה על הדיינים לשפוט (עיי"ש ברש"י בריש העמוד, שכתב, ושפטתם צדק – זו מצות עשה). ובשו"ת חתם סופר חקר, למה לא יברכו הדיינים קודם שיושבים לדון אשר קדשנו במצותיו וצנו לשפוט, כמו שמברכין על כל מצות עשה. וכתב הטעם בזה, שמא לא יקבלו הבעלי דינין את הדין ותהי' הברכה לבטלה עכ"ד.

אבל טעם זה קשה לקבל, כי מה להם להדיינים עם בעלי הדין בהנהגתם אחר כך, הם, הדיינים, צריכים לעשות את שלהם – לשפוט, ומה שיהי' אחרי כן אין להם לחקור, והרי זה כמו מצות הוכח תוכיח, שאעפ"י שכשידוע שלא ישמע זה שמוכיחין אותו אין צריך להוכיחו (יבמות ס"ה ב'), אבל כל זמן שאין ידוע בבירור שלא ישמע להתוכחה מצוה להוכיחו (שבת, נ"ה א' ובתוס' שם), וכש"כ כאן, שיותר קרוב להאמין שישמעו הבעלי דינין להדיינים לקיים דיניהם, כי הם אינם בחזקת ריעותא כמו זה שצריך להוכחה.

והרבה מצות כאלה, שאפשר שאח"כ לא יתקיים ענינם הנרצה, ובכל זאת בשעתן מברכין עליהן, ואין חוששין למה שאפשר לבא קלקול בהענין, כמו שמברכין על מצות שחיטה ואין חוששין שמא תטרף הבהמה בבדיקה, כיון דבשעת שחיטה המצוה כתקונה.

וכן אין חוששין לברך ביום המעונן על מצות ישיבת סוכה שמא ירדו גשמים ולא יוכל לשבת ותהי' ברכה לבטלה, וכדומה כמה וכמה מצות שבשעתן מברכין עליהן ואין חוששין למה שאפשר להיות בסופן.

ואמנם כי התוס' בכתובות (ע"ב א') כתבו בטעם הדבר שאין אשת זבה מברכת על ספירת ימי טהרתה, כדכתיב וספרה לה שבעת ימים (פ' מצורע, ט"ז כ"ח), וכתבו, משום שמא תראה טומאה במשך ימי הספירה תסתור כל הספירה, הרי דחיישינן שלא לברך מטעם שמא יבא איזה קלקול.

אך שם יסוד הטעם משום שאם תראה, יתברר, שהספירה מעקרה היתה בטעות, אבל כאן בדיינים, הרי הם עושים חיובם בשעתם כהוגן וכדרוש, ולא שייך בזה קלקול וסתירה ולמה לא יברכו.

ומכל זה גם אינו רצוי מאוד מה שכתב הרשב"א בתשובה על מה

שאין מברכין על מצות נתינת צדקה, וכתב הטעם שמא לא יקבל העני,
וזה תמוה מאוד, כי הן בעת שהעני מבקש והנותן נותן והעני מקבל,
הרי נגמרה כל המצוה. וגם שייך בזה עובר לעשייתו לאחר בקשת העני
וקודם הנתינה ולמה לא יברכו. וכן כשמטילים לקופה של צדקה שבודאי
יקומו עניים לקבל, ולמה לא יברכו בעת ההטלה.

אבל באמת מעיקרא דדינא אין כל גדר שאלה לא על מניעת ברכה
לדיינים ולא על מצות צדקה, והטעם יתפרש בפשטות גמורה ואמתית.
כי אמנם לא רק אלה השתים מצות שחשבו שראויות לברך עליה
(דיינים וצדקה) ואין מברכין, אך יש כאלה הרבה מאוד, שמצותן מצות
עשה מפורש בתורה ואין מברכין, כמו השבת אבידה, עזוב תעזוב, הקם
תקים, כבוד אב ואם, שכר פועל ביומו (ביומו תתן שכרו, פ' תצא),
תקון איפת צדק ומשקל צדק, והוכח תוכית, קימה והידור מפני זקן
וחכם, ועוד.

אך באור הדבר כך הוא, כי הן נוסח הברכה שאנו מברכין על כל
מצוה הוא „אשר קדשנו במצותיו“, ובאור הלשון אשר קדשנו היא כמו אשר
הבדילנו במצוותיו, כענין הקדש, שהוא מובדל ומופרש מכל האדם מהוין,
וכן ענינו של לשון קדושי אשת, הרי את מקודשת לי, שבאורה הרי את
מובדלת ומופרשת לי מכל הגברים שבעולם, וכמו שאמרו בריש מס'
קדושין (ב' ב'), מהו לשון קדושין, דאסר לה אכולא עלמא כהקדש.

והנה נוסח זה בברכות עפ"י באור זה שייך רק במצות המיוחדות
לעם ישראל בלבד, כמו מילה, תפילין, ציצית, מצה, שופר, סוכה, לולב,
וכדומה שייך הענין אשר קדשנו – אשר הבדילנו – בהם מכל העמים,
שבהם אין נוהגים דברים אלה, והקדש הוא שם משותף עם הבדלה,
וכנוסח התפלה ביר"ט שבמוצאי שבת, הבדלת וקדשת את עמך ישראל,
ופן הוא משותף עם פרישות, כמו שכתב רש"י בריש פרשה קדושים,
קדושים תהיו – פרושים תהיו.

אבל דברים וענינים שהדעת והאנושות הכללית מחייבים למלאותם,
לא שייך לומר אשר קדשנו – הבדלתנו ופרשתנו מכל העמים, כיון
דאין אנו מובדלים בהם משאר האומות, כי לכל האומות המתקנות יש
מצות צדקה, השבת אבידה, עזוב תעזוב, הקם תקים, כבוד אב ואם, שכר
פועל בזמנו, תקון איפת צדק, הוכח תוכית, קימה והידור, ולוא גם לא
בצטוינו עליהן היינו ממלאים אותן מצד הדעת וחובה האנושית ככל
העמים, לא יונח ולא יקביל על כל אלה נוסח ברכה זו.

והנה גם מצות דין ומשפט וקביעות דיינים יש בכל האומות המתקנות,
פי חם מצות שחדעת מחייבתם והם חובות אנושיות (ולבד שזה אחת מן

המצוות שנצטוו בני נח עליהן, (סנהדרין נ"ו א'), ולכן אין הדיינים מברכין
 אשר קדשנו במצותיו כמו על יתר הדברים שהבאנו. והנה
 ועיין בבאורי הגר"א לאר"ח סימן ח' ס"ק ב' שטרח הרבה למצוא
 טעם על הרבה מצות ממין זה שאין מברכין עליהן, ואמנם כי טורח רב
 בתדברים, ולפי מה שבארנו מתבאר הכל ברחבה ובטעם רצוי.
 ועפ"י הסבר כל ענין זה אמרתי לפרש מאמר המשנה סוף מס' אבות,
 רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות, כלומר,
 כדי שיקבלו הרבה שכר. והנה הנהגתו היא שכל מצוה
 ולכאורה רבוי זה הוא זכות מצד אחד וחובה מצד אחר, כי אם לא
 ישמרו אותם ירבו בעונשין, ואם כן אין זה זכות מוחלט.
 אך הבאור הוא, דמוסב על מצות נמוסיות שהדעת מחייבתן, ונהגות
 מצד חובה אנושית בלבד, ואשר על כן מחזיקים בהן גם מתוקני אומות
 העולם, כמו שבארנו.
 והנה על כאלה לא הי' צקיד הקב"ה לצוות לישראל, כי היו מקיימם
 אותן גם בלא צוי, ורק מפני הנמוס והאנושיות, כמו כל האומות –
 אך מפני שרצה לזכות את ישראל ברבוי שכר צוה עליהם גם מצוות
 כאלה, נמוסיות, כדי שבקיימן אותן יקבלו עליהן שכר מפני צווי, יען
 בי כידוע, גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה (וטעם הדבר,
 מפני שהמצווה יש לו דאגה אולי לא יעלה בידו מפני איזו סבה לקיים
 המצוה, מה שאין כן אינו מצווה אינו דואג, כי אם לא יעלה בידו הרי
 לא עבר על המצוה).